

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1949

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38

ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΙ ΝΕΑΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΛΟΓΙΩΝ

(II. Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΜΟΡΦΗΣ)

Ἡ μορφή εἶναι ἓνα ἐπίτευγμα ἀναλογίας. Ἀναλογίας ἀνάμεσα στό συγκομιζόμενο ἀπόθεμα τῶν ἐντυπώσεων καί στήν ἀνάγκη τῆς ἐκφράσεως. Ἡ λειτουργία τῆς ἐπιλογῆς ἀνάμεσα στούς ἐκφραστικούς τρόπους εἶναι καθαρὰ νοητική. Ὡστόσο ἡ ἀνάγκη αὐτή καθαυτή τῆς ἐκφράσεως καί τοῦ εἶδους τῆς ἐκφράσεως, εἶναι περισσότερο παρόρμηση συναισθηματική. Ἡ μορφή, ὡς ἔκφραση τοῦ διανοήματος, λογοκρατεῖται ἀπολύτως. Ἡ προσπάθεια τῆς ἀρτιώσεως τοῦ στοχασμοῦ, τῆς ἀποδόσεως εἰς τὸ πλήρες τῆς ἰδέας πού ἔχει συλληφθῆ καί πού διεκδικεῖ τὴν ἔκφρασή της, περνάει ἀπὸ τὰ διαδοχικὰ στάδια τῆς λογικῆς κατεργασίας. Ὅμως ἡ ἔκφραση τοῦ συναισθήματος, ἡ μορφοποίηση δηλαδὴ τῶν ρευστῶν ἐκείνων συγκινησιακῶν καταστάσεων πού κινοῦνται πάντοτε στήν παρυφή τῶν ἰδεῶν καί εἶναι μᾶλλον διαθέσεις ψυχῆς παρά ταλαιπωρία τοῦ πνεύματος, μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ ἓνα δρόμο παράπλευρο πρὸς τὴ νοητικὴ λειτουργία καί νὰ φτάσῃ στὴ μορφή χωρὶς τὴν πειθαρχία πού ἀξιώνει ἢ κλιμάκωση τῆς λογικῆς κατεργασίας. Ἡ Νεώτερη Ποίηση ἔχει εὐνοήσει τὸν δεῦτερο τοῦτο δρόμο γιὰ τὸ κλίμα τῆς εἶναι τὸ κλίμα τῶν ρευστῶν συγκινησιακῶν καταστάσεων καί τῆς περιφρόνησης τῶν πραγματικῶν δεδομένων (μορφῶν) τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τούτη, τῆς ἀρνήσεως δηλαδὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καί τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς ἀπὸ τὴ φυσικὴ πραγματικότητα, ἡ Νεώτερη Ποίηση γεφυρώνει τὸ χάσμα πού τὴν ἔχει χωρίσει ἀπὸ τὸ πρῶτο σκίρτημα τοῦ συμβολισμοῦ. Ὡστόσο ἡ ἀποστασία τοῦ νεώτερου λυρισμοῦ ἀπὸ τὴ σαφήνεια τῆς ἰδέας καί ἀπὸ τὴ σταθερότητα τῶν σχημάτων, ἀπὸ τὴ λογικὴ τῶν ἀναλογιῶν, γίνεται ἐν ὀνόματι τοῦ ὄνειρου καί τῶν παρακινήσεων τοῦ ὑποσυνειδήτου. Τὸ ὄνειρο στούς νεώτερους ποιητὲς δὲν αἰχμαλωτίζεται γιὰ νὰ δαμασθῆ κατὰ τὸν τρόπο τῶν μεγάλων ρομαντικῶν. Αἰχμαλωτίζει γιὰ νὰ ὑποδουλώσῃ καί γιὰ νὰ ματαιώσῃ κάθε παρέμβαση τῆς λογικῆς πού θὰ μπορούσε νὰ προικίσῃ μὲ κάποιο, ἔστω ἀσταθές, περιεχόμενο τὴν ἀοριστία τῆς ἐμπνεύσεως. Ἡ ρήση τοῦ Μπωντλαίρ: «Il faut vouloir rêver et savoir rêver» θὰ φαινόταν

στούς σημερινούς ὄνειροθῆρες τὸ λιγώτερο βέβηλη, μ' ὄλο πὺ τὸ πρῶτο μέρος τῆς προτροπῆς ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερο ἄρθρο τῆς ποιητικῆς τῶν συνταγῆς. Εἶναι μ' ὄλον τοῦτο πρόθυμοι νὰ συγχωνεύσουν τὴ θέληση γιὰ τὸ ὄνειρο μὲ τὴν καταληπτικὴ ἐκείνη κατάσταση πού ἀποκλείει ἀκριβῶς τὴ θέληση, συγγενεύοντας τὴν ὄνειροπόληση μὲ τὴν ὑπνωτικὴ κατάσταση τῆς ἐμπνεύσεως, καί νὰ ὑποκαταστήσουν στὴ λειτουργία τῆς ἐπιλογῆς καί τῆς λογικῆς συνάρτησης τῶν ὄνειρικῶν ὑπαινιγμῶν,¹ τὸν περίφημον αὐθορμητισμὸ — αὐτοματισμὸ τὸν εἶπε πρὶν ὁ ὑπερρεαλισμὸς. Ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ ὄνειρου ἀπὸ τοὺς ρομαντικούς² γίνεται μὲ τὴν ἐπίμονη ἀναζήτησι μιᾶς ἀρμονίας ἀνάμεσα στὸν ἔσω καί τὸν ἔξω κόσμο, μὲ τὴ στερεὴ θέληση τοῦ ἐμπλουτισμοῦ ἢ τοῦ ἀνσχηματισμοῦ τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο πού θὰ πραγματοποιηθῆ μὲ τὴν ἀναδυόμενη αἴσθησι τοῦ βαθύτερου ἐγώ, τοῦ ὑποσυνειδήτου ἔστω, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσωμε τὸν ψυχαναλυτικὸν ὄρο, καί συνάμα μὲ τὴ διαρκῆ κυριαρχία τοῦ βουλευτικοῦ ἀπάνω στὴν ὄνειρικὴ ἐπιφάνεια. Ἡ ἀντίληψη τούτῃ συμβαδίζει μὲ τὴν ἰδέα τῆς νοητοαρχίας στὴν ποίηση ἀφοῦ προϋποθέτει σὲ κάθε στιγμή τῆς ποιητικῆς δημιουργίας μιᾶ πράξη θελήσεως. Ὅταν ὁ Μπωντλαίρ ἐξαιρεῖ στὸν Πόε τὴν προσπάθεια «τῆς ὑποταγῆς στὴ θέλησή του τοῦ δαίμονα τῶν εὐτυχισμένων στιγμῶν» μένει ἀπόλυτα συνεπὴς μὲ τὴν αἰσθητικὴ του πού διεκδικεῖ στὴν πᾶσαν ὥρα τὴ συνέργεια τοῦ λογικοῦ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ἀναλογιῶν ἀνάμεσα στὸν ἔσω καί τὸν ἔξω κόσμο.

Τὸ ὄνειρο στούς ρομαντικούς, ἀκόμη καί στὸν Μπωντλαίρ πού ἀποτελεῖ τὴ γέφυρα ἀνάμεσα στὸν ρομαντισμὸ καί τὸν συμβολι-

1. Ὁ Μπωντλαίρ ἐπαινεῖ στὸν Ντελακρουά τὴν ἱκανότητά του «νὰ ἐρμηνεύει μὲ ἐξαιρετικὴ σαφήνεια τὸ ὄνειρο» πράγμα πού ὑποδηλώνει τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐκτελέσεως. (βλ. *L'Art romantique*, στὸ σχετικὸ ἄρθρο).

2. Ἡ μελέτη τοῦ Albert Béguin: *L'âme romantique et le rêve*, ὅπου ἐξετάζονται οἱ ἰδέες τῶν γερμανῶν ρομαντικῶν γιὰ τὴ σχέση ἀνάμεσα στὴν «αἰλιτεχνικὴ δημιουργία καί τὸ ὄνειρο», μὲ παράλληλες προεκτάσεις στούς Γάλλους ρομαντικούς, παραμένει στὸ εἶδος τῆς κλασσικῆς.

σμό, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἓνα ἐξωτερικό γεγονός. Εἶναι μιὰ παρουσία, ἓνα δράμα συντεθειμένο ἀπὸ εἰκόνες ποὺ προσφέρονται, ὅπως προσφέρεται τὸ θέαμα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, στὴν ποιητικὴ ἀφομοίωση καὶ στὴν αἰσθητικὴ ἐπιλογή. Ὁ ποιητὴς ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ ὄνειρο ὅπως ἀντλεῖ ἀπὸ τὴ Φύση. Θὰ μπορούσε νὰ ἰσχύσει καὶ γιὰ τὸ ὄνειρο ὅ,τι καὶ γιὰ τὸ ποικίλο ἀπόθεμα τῶν εἰκόνων ποὺ ἀπαρτίζει τὸν ἐξωτερικό κόσμο. «Ὁλος ὁ ὄρατος κόσμος — ἔγραφε ὁ Μπωντλαίρ στὴ μελέτη του γιὰ τὸν Ντελακρουά, μελέτη ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἐγκυρότερες πηγὲς πληροφοριῶν γιὰ τὴν αἰσθητικὴν θεωρίαν — δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀποθήκη εἰκόνων καὶ σημείων ποὺ σ' αὐτὰ ἡ φαντασία θὰ δώσει μιὰ θέση καὶ μιὰν ἀξίαν σχετικὴν εἶναι ἓνα εἶδος βοσκῆς ποὺ ἡ φαντασία ὀφείλει νὰ χωνέψῃ καὶ νὰ μεταποιήσῃ...». Ἡ σχετικότης τῆς θέσης καὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰκόνων καὶ τῶν σημείων αὐτῶν — τῶν συμβόλων καλύτερα, ἀφοῦ ἀλλοῦ μᾶς λέει πῶς ἡ Δημιουργία εἶναι ἓνα «δάσος συμβόλων» — θὰ λογισθῇ σὲ συνάρτηση μὲ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα καὶ μὲ τὸ ἐπιδιωκόμενο καλλιτεχνικὸ ἐπίτευγμα. Καὶ τὸ ἐπίτευγμα τοῦτο θὰ σημαδέψῃ τὴν ὑπόστασίν του στὸ χῶρο τοῦ πνεύματος μὲ τὴ μορφή. Τοῦτο ὑπονοῶ δταν ἀρχή-ἀρχὴ παρατηροῦσα πῶς ἡ μορφή εἶναι ἓνα ἐπίτευγμα ἀναλογίας. Γιατί ὅ,τι κυρίως βαραίνει στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία εἶναι ἡ ἀνακάλυψη ἢ μᾶλλον ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀναλογίας ἐκείνης ποὺ θὰ καταστήσῃ τὴν ἔκφραση — τὴ μορφή — τὸν πιστότερον ἀγωγὸ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμο τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθητικῆς λειτουργίας ποὺ θὰ μεταπλάσῃ τὸ ὑλικὸ τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τὸν φυσικὸν κόσμο. Ἐτσι ἡ μορφή, ποὺ ἐκφράζει τὸ ἐπίτευγμα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς κατεργασίας — κατεργασίας κατ' ἐξοχὴν λογικῆς, πειθαρχημένης στὴν ἀνάγκη τῆς πληρέστερης κατὰ τὸ δυνατόν ἀνταπόκρισης πρὸς τὴν ψυχικὴ διάθεση ποὺ τὴν κυριαρχεῖ — εἶναι οὐσιαστικὰ μιὰ ἀνταπόδοσις. Εἶναι ἡ ἀποπληρωμὴ τοῦ τεχνίτη πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμο γιὰ τὸ δάνειο ποὺ ἔχει συνάψει ἀπὸ ἐκεῖνον. Εἶναι συνάμα ὁ αἰσθητικὸς τρόπος γιὰ τὴν ἀποκατάστασις τῆς ἀρμονίας τοῦ ἐγὼ τοῦ τεχνίτη μὲ τὴν ὁμαδικὴν ψυχὴν.

* *

Ὅμως ἡ ἀρμονία τούτη, τώρα — καὶ τὸ τώρα τοῦτο μπορεῖ νὰ ἐκταθῇ ὡς τὰ νεώτερα χρόνια — πραγματοποιεῖται σ' ἓνα ἐπίπεδο ποὺ ἔχει ἐμφανέστατα διαφορτικὸ ὑψόμετρο ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τοῦ ρομαντισμοῦ. Στὰ 1850 καὶ μετὰ τὸ 1850 τὸ ὄνειρο τοῦ ποιητῆ εἶναι ἀκόμη ἓνας κόσμος φυσικός, κατάφορτος ἀπὸ εἰκόνες — «*songe tumultueux où de masses d'images orageuses sont emportées avec la vitesse d'un chaos qui fuit*»... Ὁ καλπασμὸς τοῦ Πηγᾶσου του

δὲν θὰ τὸν πάει παρὰ μέσα στὸ χάος τοῦτο τῆς Δημιουργίας καὶ οἱ ἀναλογίαις — οἱ μεταφορές, οἱ ποιητικὲς εἰκόνες, οἱ ἀλληγορίαις — εἶναι πολιτογραφημέναι στὴν πολιτείαν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τὸ μέγα Λεξικὸ τῆς Φύσης, εἶναι ὀλάνοιχτο κι ὁ Ποιητῆς θ' ἀντλήσῃ τὶς κατάλληλας λέξεις, τὶς ἀρμόζουσας εἰκόνες γιὰ νὰ μείνῃ ὅσο μπορεῖ πιὸ πιστὸς στὴν ἐξωτερικὴν ἀρμονίαν τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Δὲν ἀναζητεῖ ἀκόμη τὸ ἀγνώστο καὶ τὸ βάθος τοῦ ἀγνώστου γιὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὴ δραστηρικὴ ζύμη ποὺ θὰ συγχωνεύσῃ τὸ εἶναι μὲ τὸ ἀπειρο. Ἡ φαντασία εἶναι ἀκόμη ἡ δούλη τῆς Φύσης. Ἡ ἀπεγνωσμένη προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποκάλυψιν μιᾶς νέας ἀναλογίας ἀνάμεσα στὸ ἐγὼ καὶ τὴ Φύση βραδύεται στὴ ρίζαν τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς Νεώτερης Ποίησης στὴν ἐμμανῆ ἀναζήτησιν τῆς μορφῆς ποὺ θὰ καταξιώσῃ τὴν νέαν ἀρμονίαν τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ ὑπαρκτοῦ μὲ τὸ ἀσυνείδητο καὶ τὸ ὀμιχλώδες ἀγνώστο.

Ἡ πρώτη προσπάθεια γιὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ἀναλογίας ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς πραγματικὲς ἀξίαις τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου μὲ τὴν ἀναλογία ποὺ ἀνακαλύπτει ὁ καλλιτέχνης-δημιουργός, δταν κατορθώσῃ νὰ φιλτράρῃ ὀλόκληρο τὸν ἐξωτερικὸν κόσμο ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν τοῦ εὐαίσθητοῦ (καὶ σὲ τοῦτο συμβάλλουν ὅλες οἱ αἰσθήσεις ἐξ ἀδιαιρέτου) σημαδεύει τὴν ἀνταρσίαν τοῦ ποιητῆ ἀπέναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ὅταν ἐκδηλωθῇ ἡ ἀνταρσία τούτη μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ ὅπουδῆποτε. Ἡ ἱστορία τῆς τέχνης τῶν τελευταίων δεκαετιῶν εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν περιπέτειαν τῆς πορείας αὐτῆς ποὺ ἐπέρασε ἀπὸ τὰ πιὸ ἐκπληκτικὰ στάδια κι ἀπὸ τὶς πιὸ κραυγαλέας ἀρνήσεις. Ἡ ἀπάρνησις τῆς λογικῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς στὴν ἴδιαν ἀνταρσίαν ἐνῶ ἡ εἰσδυσις στὸν κόσμο τοῦ ὑποσυνειδήτου καὶ τοῦ ὁνείρου εἶναι ἡ συνέπεια τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ ποιητῆ — τοῦ κάθε δημιουργοῦ — ἀπὸ τὴν ἀγωνητικὴν πειστικότητά τῆς φυσικῆς ἀρμονίας. Ἄγωνη, γιὰ τὴν λογικὴ κατασκευὴ — καὶ ἡ φυσικὴ ἀρμονία εἶναι μιὰ λογικὴ κατασκευὴ — ἔχει ὄρια πεπερασμένα. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νέου θὰ πρέπει νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ ἀγνώστο, αὐτὸ τὸ ἀγνώστο ποὺ ταλαιπώρουσε τόσο τὸν Μπωντλαίρ. Μιὰ τεχνητὴ ἀλήθεια, ὑποκείμενη περισσότερον στὶς ἀτομικὲς ἀντιληπτικὲς ἰκανότητες, ἀρχίζει νὰ ὑποκαθίσταται στὴ φυσικὴν ἀλήθειαν. Ἄν, προκειμένου περὶ τῆς ζωγραφικῆς, οἱ ὀπτικὲς ἐντυπώσεις εἶχαν περισσότερη σημασίαν γιὰ τὸν Cézanne καὶ γίνονταν γιὰ κείνον ἢ μοναδικὴ ἀλήθεια, γιὰ τοὺς Γάλλους συμβολικοὺς ἢ μοναδικὴ ἀλήθεια ἦταν ἡ ἀοριστία τῶν ἀναλογιῶν ἀνάμεσα στὸ δάσος ἐκεῖνο τῶν συμβόλων ποὺ δημιουργοῦσε τὴν ψυχικὴν τοπιογραφίαν. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὴν Φύσιν ἔγινε σιγὰ σιγὰ ὀριστικὴ ἀπομάκρυνσις. Ὁ Ζιντ στὶς *Φανταστικὲς Συνεντεύξεις* του λέει γιὰ κάποιον πίνακα τοῦ Derain πῶς

«ἡ δύναμή του συνίσταται ἀκριβῶς στὴν καταπληκτικὴ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸ ὑπομιμνησκόμενο ἀντικείμενο καὶ στὴ ζωγραφικὴ ποὺ τὸ ὑπενθυμίζει»¹. Ἡ ἀπόσταση τούτη δὲν ἐκφράζει παρὰ τὴν ὑποκατάσταση στὶς φυσικὲς ἀναλογίες (ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τις χαρακτηρίσουμε *λογικὲς* γιατί σὲ κάθε στιγμή εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπαλήθευσή τους) τῶν ἀναλογιῶν ἐκείνων ποὺ ὑποδεικνύει καὶ ἐπιβάλλει ὁ συνδυασμὸς τῆς ψυχικῆς διαθέσεως (ἀκόμη καὶ *προδιαθέσεως*) μετὰ τὴ λεγόμενη ἀπὸ τὴν Ψυχολογία *συναίσθησις*². Ἡ συναίσθησις εἶναι ἕνας λογικὰ ἀνεξήγητος συνειρμὸς μεταξὺ παραστάσεων διαφόρου φύσεως ποὺ δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ μιὰ εἶναι σύμβολο τῆς ἄλλης. Τὸ συνηθέστερο φαινόμενο τῆς συναίσθησις εἶναι ἡ λεγόμενη *ἐγχρωμὸς ἀκοή*, ὅταν δηλαδὴ ἕνας φθόγγος ἀναπλάθει τὴν παράσταση ὀρισμένου χρώματος. Τὸ πεδίο ποὺ ἀνοίγεται στὸν ποιητὴ στὸ σημεῖο τοῦτο εἶναι τεράστιο. Χωρὶς κἀν νὰ τὸ ὑποπευόμαστε εἰσχωροῦμε στὸ βασιλεῖο τοῦ συμβολισμοῦ, γιατί οὐσιαστικὰ οἱ νεοδημιουργοὶ σχέσεις ἀνάμεσα στὴν ἐντύπωση καὶ στὴ μορφή ποὺ πρόκειται νὰ τὴν ἐκφράσει, κινοῦνται μέσα στὸ πυκνὸ δάσος τῶν μεταφορῶν καὶ τῆς ἀλληγορίας. Ἡ ἀναζήτησις τῆς μορφῆς δὲν εἶναι πιά μιὰ ἀπλὴ λογικὴ ἀνίχνευσις. Ἡ ἰχνηλάτησις τῆς μορφῆς θὰ περαιωθῆ μέσα σὲ μιὰν ἄλλη περιοχὴ ὅπου τὰ διάφορα συστατικὰ τῆς ἐμπνεύσεως χάνουν τὴν αὐτόνομη ἀξία τους, τὴν εἰδική τους σχέσι μετὰ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον, καὶ προικίζονται μετὰ τὴν ἀξία ποὺ τοὺς ἀποδίνει ἡ δημιουργικὴ-μεταπλαστικὴ φαντασία. Αὐτὴ ἡ μεταξίωσις εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερον γνῶρισμα τῆς Νέας Ποιήσεως καὶ ἡ σημαντικώτερη σφραγίδα τῆς καταγωγῆς της ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ τοῦ συμβολισμοῦ.

* * *

Ἡ ἀναζήτησις τῆς μορφῆς—ὅταν ὁ Ποιητὴς σκύβῃ στὸν ἑαυτὸ του γιὰ νὰ ἐμπιστευθῆ στὴ μορφοποιητικὴ δύναμη τῆς φαντασίας τὸν μετασηματισμὸ τοῦ ἀμορφοῦ ὑλικοῦ της, ἀγνοώντας τις συναρτήσεις τῶν εἰκόνων ποὺ ἔχει ἀποθηκεύσει μετὰ τὴ φυσικὴ τους καταγωγὴ—γίνεται ταυτόχρονα, καὶ σχεδὸν ἀσυνείδητα, *ἀναζήτησις μιᾶς νέας ἐνότητος*. Τὸ ἕτερογενές, ἕτερόκλητο καὶ συχνότατα ἀντιφατικὸ ὑλικὸ, ἀντιφατικὸ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς φυσικῆς του καταγωγῆς, θὰ πρέπει νὰ ὀργανωθῆ σ' ἕνα ὄλο. Τὸ ὄλο τοῦτο, αὐτὴ ἡ νέα ἐνότητις δὲν μπορεῖ με κανένα τρόπο νὰ ὑποταχθῆ σὲ ταξινομήσεις, στοὺς ἀπαγορευτικοὺς κανόνες τῆς λογικῆς ἢ τῆς ἐπι-

στήμης. Εἶναι ἐνότητις ποὺ διεκδικεῖ τὴ μέθεξι τῆς ψυχῆς ὀλόκληρης. Ὡστόσο ἡ ἐλευθερία ποὺ κατῴρθωσε νὰ κερδίσῃ ἡ Νέα Ποίησις μετὰ τὴ μεταφυσικὴ τῆς καταλυτικότητά δὲν ὑπῆρξε πάντοτε καὶ μόνο ἀπλὴ ἐλευθερία. Οὕτε καὶ ἡ ἐλευθερία τούτη τῆς χρησίμευσε γιὰ σκοποὺς τόσο μεγάλους καὶ τόσο βασανιστικοὺς ὅσο τοὺς ἀποκαλύπτει ἡ ἀέναη ἀγωνία τοῦ Μπωντλαίρ νὰ φτάσῃ σὲ μιὰ καινούργια σύνθεσι τοῦ *ἐγὼ* μετὰ τὸν κόσμον—τὸν κόσμον ἔστω τοῦ ἀγνώστου, κόσμον νέον, ὑπερῆσθητό, ἱκανὸν ἄνταποκριθῆ στὸ μέγα αἴτημα τῆς «καθολικῆς ἐνότητος» ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἐνατένισι τῆς Αἰωνιότητος. Τὸ δεσμοτῆριον τοῦ χρόνου ἦταν ἀρκετὰ ἀσφυκτικὸ ὥστε νὰ προωθεῖ τὸν ταλαιπωρημένον ζητητὴ τῆς *ζοφροῦντος καὶ βαθειᾶς Ἐνότητος*, στὴν ἀπεγνωσμένη φυγὴ ἀπὸ τὸ ἐγὼ, στὴ διάλυσι τοῦ ἐγὼ μετὰ τὰ πράγματα γιὰ τὴν ἀποκάλυψι τῆς παγκόσμιας ἀναλογίας. Ἄλλ' ἂν ἡ περιφρόνησι τῶν φυσικῶν ἀναλογιῶν καὶ ἡ ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τις Συμπληγάδες τῆς λογικῆς ἐμπνεόταν ἀπὸ τὸ ὄραμα μιᾶς νέας ἀνασύνταξις τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀποκατάστασις μιᾶς νέας ἀναλογίας ποὺ θὰ ὁδηγοῦσε στὴν κοσμικὴ ἐνότητι—ὄραμα ποὺ κατέληξε στὸ ὄραμα μιᾶς προμηθεϊκῆς κατακρήμνισις—σὲ τελευταίαν ἀνάλυσι ἡ ἐλευθερία αὐτὴ γινόταν μιὰ σκληρὴ πειθαρχία τοῦ πνεύματος ποὺ ἐκαλεῖτο, ὅταν ἡ ἀλχημεία τῶν διάσπαρτων ὑλικῶν εἶχε συντελεσθῆ, νὰ ἀναλάβῃ τὸν ἀξιορὸλο τοῦ μορφοπλάστη. Ἡ τρίμορφη μεγάλη δύναμις *Μνήμη, Νόησις, Θέλησις*, ἀκόμη καὶ στὸν δαιμονισμένον αὐτὸν ποιητὴ τῆς φυγῆς ἔμενε ἡ θαυματουργὴ τρίαίνα. Ἡ στάσις τούτη τοῦ πνεύματος τοῦ Μπωντλαίρ ἦταν ἡ λογικὴ συνέπεια τῆς βαθύτατης ἀποστροφῆς τοῦ πρὸς τὴ Φύσι καὶ τὴν ἀρμονία τῶν φυσικῶν ἀναλογιῶν. Ἡ ἀσυνείδησις τῆς ποιήσεως, ἡ μὴ ὑπαγωγὴ τῆς στοὺς αὐστηροὺς κανόνες τῆς τεχνικῆς θὰ ἐσήμαινε παραχώρησι στὸ τυχαῖο, ὑποταγὴ στὴ Φύσι¹. Ἡ ἀναζήτησις τῆς μορφῆς στὸν Μπωντλαίρ ἦταν αὐτὸ ποὺ ὑποδηλοῖ στὴν κυριολεξία ὁ ὄρος: ἀναζήτησις: δηλαδὴ προσπάθεια ἀνίχνευσις. Τὸ μέσο γιὰ τὴν ἀνίχνευσις εἶναι στὸ πρῶτον τοῦ στάδιο σχεδὸν μαγικόν. Στηρίζεται κατὰ κάποιον τρόπον στὴν ὑπνωσι τῶν αἰσθήσεων στὴν περίφραξι τους γιὰ νὰ τις προστατέψῃ ἀπὸ τὴν ἀκάθαρτη συνουσία μετὰ τὰ πράγματα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ στὴν ἐκμετάλλευσι τῆς πολλαπλότητος τῆς συνεισφορᾶς τους στὸν ὄνειρικόν χωρὸν ἢ στὸν χωρὸν τοῦ ὑποσυνειδήτου. Μέσα σὲ τούτη τὴν κλειστὴ ἀπὸ κάθε ἱερόσυλη ἐπικοινωνία περιοχὴ, ὁ Ποιητὴς γίνεται ὁ ἀρχιτέκτονας τῶν φαντασμαγοριῶν του:

1. Πρβ. André Brincourt: *Satan et la Poésie* σ. 120.

2. Πρβ. Marcel Raymond: *De Baudelaire au Surréalisme*, σ. 24.

1. «Qui serait assigner à l'Art la fonction stérile de copier la Nature?» (*Éloge du maquillage*). «Tout ce qui est noble, beau, est le résultat de la raison.»

*Architecte de mes féeries,
Je faisais, à ma volonté,
Sous un tunnel de pierreries
Passer un océan dompté.*

Ἐχομε ἤδη τὸ δεύτερο στάδιο τῆς ἀναζήτησης αὐτῆς, τὸ καθαρὰ λογοκρατικό. Εἶναι τὸ στάδιο ποῦ ἔχει ἀπαρνηθῆ ὁ αὐτοματισμὸς τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ καὶ ποῦ ἐπανευρίσκει ἢ Νεώτερη Ποίηση. Ὁ Albert Béguin¹ ὑπενθυμίζει τὴν ἀνάλογη στάση τοῦ Νερβάλ. Θέλει κ' ἐκεῖνος «νά κατευθύνει τὸ αἰώνιο ὄνειρό του ἀντὶς νά τὸ ὑπομένει». Στάση πνευματική ποῦ μᾶς ἀνάγει στὴν ὄνειρική παράδοση τῶν Γερμανῶν ρομαντικῶν καὶ στὸν Νοβάλις εἰδικώτερα.

Ἄλλ' ὅς προσέξουμε κάπως τὸ πρόβλημα. Ἡ ἀντίθεση τοῦ Μπωντλαίρ πρὸς τὴ Φύση ὑπαγορεύεται ἀπὸ μιὰ ἐνστικτώδη ἀνάγκη γνωσιολογική. Θεωρεῖ ὅτι ἔχει τὴ δύναμη νά ἐπιβάλλῃ μιὰ προσωπική ἁρμονία στὶς ἀναλογίες μεταξὺ τῶν ἐντυπώσεων τοῦ καὶ τῶν πράγματων, ποῦ θὰ βοηθήσῃ στὴ δημιουργία ἑνὸς κόσμου ἀνεξάρτητου ἀπὸ τὴ λογική τῆς φύσεως. Ὁ κόσμος αὐτὸς θὰ διέπεται ἀπὸ τὴν ἐνότητα τοῦ ἐγὼ καὶ τῶν ὄλων. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐνότητα θὰ ἀνακύψῃ ἡ οἰκουμένη ἐνότητα, ὁ ἀποκαλυφθεὶς παρά-

δεισος. Ἡ ἁρμονία τῶν φυσικῶν ἀναλογιῶν μᾶς δίνει τὸν πεπερασμένον αἰσθητὸ κόσμον. Ἡ ἁρμονία τῶν ἀναλογιῶν τοῦ μυστικοῦ ἐγὼ μὲ τὸν ξαναπλασμένον κόσμον μᾶς δίνει τὴν ἀπέραντη ἀοριστία τοῦ ἀγνώστου ἀπ' ὅπου προκύπτει ἡ δραστικὴ μέθεξις στὸ μυστήριο τῆς Δημιουργίας. Ἡ γνωσιολογικὴ ἀνάγκη εἶναι ἤδη μιὰ ἐκδήλωση θελήσεως. Μνήμη (ὄνειρο) Νόηση (ἐπιλογή) Θέληση (μορφοποίηση) εἶναι ἡ τρίαίνα τῆς φαντασίας. Καὶ γιὰ τὴ Φαντασία ὁ Μπωντλαίρ ἔχει τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν ἑνὸς Οὐίλλιαμ Μπλαίηκ: «Divine Vision» (Θείαν Ὀπτασία) τὴ λέει ἐκεῖνος². Ἄλλ' ἡ ἐμπνευση, σὲ τελευταίαν ἀνάλυση, εἶναι ὑποτελής τῆς νοήσεως. («L'inspiration vient toujours quand l'homme le veut...» — γράφει στὴ μελέτη του γιὰ τὸν Ντελακρουά). Ὁ βαθμὸς τῆς ὑποτελείας αὐτῆς ὑπῆρξε τὸ διακριτικὸ στοιχεῖο ἀνάμεσα στὴν προσυμβολικὴ ποίηση καὶ στὴ συμβολικὴ, ὅπως γίνεται τώρα ἡ διαχωρίζουσα ἀχνότατη γραμμὴ ἀνάμεσα στὴ συμβολικὴ καὶ τὴ Νεώτερη Ποίηση.

Ἄλλὰ στὸ σημεῖο τοῦτο ὑπάρχει χῶρος γιὰ μερικὲς συμπληρωματικὲς σκέψεις στὸ κεφάλαιο περὶ μορφῆς.

ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ

2. Annotations to Wordsworth's Poems.

1. *Ο. π. σ. 377.

